

نقش ریسک در فرآیند تأمین مالی اسلامی (ارائه الگوی پیشنهادی)

سمیرا متقی

^۱ - استادیار گروه اقتصاد دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول مکاتبات) samira.motaghi@gmail.com

چکیده:

آنچه در نحوه تأمین مالی کشورها از اهمیت بسیاری برخوردار است، نحوه برخورد کشورها با مقوله ریسک و به عبارتی مشارکت در سود و زیان می باشد که اثرات منفی مقابله نادرست با این عامل، در بحرانهای مالی کاملاً مشهود می باشد؛ از این رو، تأمین مالی به شیوه اسلامی که مبتنی بر مشارکت در سود و زیان بوده یعنی کلیه ریسک های موجود میان طرفین (استفاده کننده از سرمایه و تأمین کننده سرمایه) را تقسیم می کند، علاوه بر کشورهای اسلامی، کشورهای دیگر را به بررسی در این روش و می دارد، که این عامل سیاستمداران، مدیران و پژوهشگران را به تجزیه و تحلیل در این زمینه فرا می خواند. از این رو پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی به بررسی تأمین مالی اسلامی با رویکردی بر مقوله ریسک پرداخته و با مطرح کردن مبحث مخاطرات اخلاقی در این راستا، به ارائه الگوی پیشنهادی در این زمینه پرداخته و روشهایی جهت تأمین مالی اسلامی پیشنهاد می دهد.

کلید واژه:

تأمین مالی اسلامی، ریسک، مخاطرات اخلاقی

۲- مقدمه

تأمین مالی اسلامی در سال های گذشته (بالاخص با بحران های اخیر مالی) رشد چشمگیری داشته بصورتیکه نهادهای مالی غیر اسلامی را هم به این روشها ترغیب کرده است؛ آنچه در این میان، نقطه عطف این روش شمرده می شود، تفاوت های موجود در این دو روش است به صورتیکه، در بانکداری متعارف (ربوی) سپرده گذاران هیچ مسئولیتی در قبال فعالیت های بانک و عملکرد بانک در قالب سود یا ضرر، ندارند و بانک متعهد است در هر وضعیتی اصل سپرده و بهره آن را در موعد مقرر به سپرده گذار بپردازد. در بخش اعطای وام هم، وقتی بانک وام می دهد، رابطه مالکیتی خود را از آن وام قطع کرده، به مالکیت متقاضی درآورده و او را متعهد می کند که در سر رسیدهای معین، اصل و بهره وام را آن به بانک برگرداند.

در این روش تأمین مالی، سعی شده که صنعت بانکداری با اقتصاد حقیقی درگیر نشود، به طوری که در اکثر کشورها، بانک ها از سرمایه گذاری مستقیم در فعالیتهای اقتصادی، خرید سهام شرکت ها، حتی خرید اوراق قرضه قابل تبدیل به سهام منع شده اند.

اما در تأمین مالی به شیوه اسلامی، با حذف سیستم بهره و بانکداری مبتنی بر آن، ماهیت بانکداری متحول شده و بانک دیگر تنها به عنوان یک مؤسسه گردش وجوه نیست، و سپرده گذاران، بانکها و بنگاه های اقتصادی دیگر به صورت عناصر مجزا از هم نیستند از این رو تأمین مالی به شیوه اسلامی از الگوهای مورد پذیرش در جهان اسلام و سایر کشورهای توسعه یافته می باشد و تمسک به ابزارهای تأمین مالی اسلامی در قالب صکوک که نوعی ابزار مالی با پشتوانه ترازنامه و دارایی های فیزیکی است و در دهه های اخیر مورد توجه قرار گرفته است، توجه همه را به خود جلب کرده است؛

از این رو، پژوهش حاضر قصد دارد با رویکردی تحلیلی به بررسی الگوهای اسلامی تأمین مالی پرداخته و نقش ریسک را در آنها بررسی کند و در این راستا، الگویی برای تأمین مالی در ایران اسلامی معرفی کند، بر این اساس سازماندهی تحقیق به صورت زیر می باشد؛ در بخش بعد، الگوهای سنتی و اسلامی با رویکرد تأمین مالی مورد بررسی قرار می گیرد؛ بخش سوم، اصول حاکم بر تأمین مالی اسلامی را به نقد می کشد، سپس با تحلیل نقش ریسک و روشهای مقابله با آن در تأمین مالی اسلامی، الگویی پیشنهادی برای تأمین مالی در کشورمان، مورد بررسی قرار می گیرد و سپس به نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات کاربردی در این زمینه می پردازد.

۳- بررسی الگوهای سنتی و اسلامی با رویکرد تأمین مالی

بسیاری بر این عقیده هستند که الگوهای سنتی توسعه به سبب قبلاً اجرا شدنشان، همواره به کاهش ریسک برنامه های اقتصادی منجر می شوند، درحالیکه تجارب اخیر در تاریخ اقتصادی سرمایه داری و بحران اخیر مالی کاملاً این الگوها را زیر سوال برده است و این در حالی است که کشورهای اسلامی به سبب تأمین مالی به شیوه اسلامی، کمترین زیان را از سقوط بازارهای مالی آن کشورها و رکود جهانی ناشی از آن متحمل شده اند.

نکته قابل بررسی در نقض کاهش اهمیت در الگوهای سنتی، افزایش ریسک افراد (بالاخص اقشار آسیب پذیر) در بروز بحران های مالی به سبب تأثیر این بحران در سایر جنبه های زندگی می باشد که برای نمونه موارد زیر مطرح می شود:

الف) تاثیر بحران مالی بر اشتغال: موسسات کوچک، پایه و اساس ایجاد اشتغال در اقتصاد به شمار می آیند؛ و ورشکستگی این موسسات (که از نتایج اصلی بحران کنونی مالی به شمار می آید) موجب بیکاری افراد شده و اشتغال را کاهش می دهد؛